

УДК 327 (477):061.1ЄС

Павлюк М. В.

КРИТЕРІЇ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ У КОНТЕКСТІ ПЕРСПЕКТИВ ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

У статті досліджено проблеми інтеграції України до Європейського Союзу після 2010 р. Особлива увага зосереджена на передумовах та наслідках підписання Угоди про асоціацію з ЄС у найближчому майбутньому. Серед основних питань – виконання ключових критеріїв членства в ЄС, адаптація законодавства та вирішення інших рекомендованих питань, що є на порядку денному відносин Україна – ЄС. Автором також здійснено короткий порівняльний аналіз критеріїв членства у ЄС та НАТО.

Ключові слова: європейська інтеграція, критерії членства у ЄС, Угода про асоціацію, імплементація положень Угоди про асоціацію.

Павлюк М. В. Критерии членства Украины в Европейском Союзе в контексте перспектив подписания Соглашения об ассоциации.

В статье исследованы проблемы интеграции Украины в Европейский Союз после 2010 г. Особенное внимание сосредоточено на предпосылках и последствиях подписания Соглашения об ассоциации с ЕС в ближайшем будущем. Среди основных вопросов – выполнение ключевых критериев членства в ЕС, адаптация законодательства и решение других рекомендованных вопросов, которые находятся на повестке дня отношений Украина – ЕС. Автор также осуществляет краткий сравнительный анализ критериев членства в ЕС и НАТО.

Ключевые слова: европейская интеграция, критерии членства в ЕС, Соглашения об ассоциации, имплементация положений Соглашения об ассоциации.

Pavliuk M. V. Criteria for membership of Ukraine in the European Union within a framework of the Association Agreement.

The article deals with the problem of integration of Ukraine into the European Union after 2010. A special focus is paid on the prerequisites and consequences of signing an Association Agreement with the EU in the near future.

At the present stage of development of Ukraine-European integration is recognized the key foreign policy priority, which provides for systematic reforms in all spheres of life according to the norms and standards of EU, during which our country opens itself to become an integral part of the developed European community, developing at the same time as an independent European state.

Among the issues examined are as well – performance of the key criteria for EU membership, the adaptation of legislation and solution of other recommended issues, that are on the agenda of EU-Ukraine relations. To achieve positive results in Ukraine's relations with the EU, it is necessary to create a stable, broad consensus first political elites and institutions of civil society around a common goal – joining the EU. Owing to this, in fact, from the beginning of the post-socialist development of neighbouring countries of Ukraine, which have already become members of the European Union specified target received a clear and stable regulatory clearance and partly organizational support.

The author also made a brief comparative analysis of the criteria for membership in the EU and NATO. As the author notes, the issue of democratic values is common, ethnic tolerance, the status of a market economy and civilian control over law enforcement system.

Key words: European integration, criteria for membership in the EU, Association Agreement, implementation of the Association Agreement.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Суспільно-політичний розвиток України в останні роки демонструє, що поряд із багатьма непорозуміннями та протиріччями між суб'єктами політичного процесу існує і абсолютно різне бачення напрямів ефективної реалізації зовнішньополітичного курсу нашої держави. Питання інтеграції до ЄС, співпраці з НАТО, ОДКБ, СНД та продовження реалізації реформ у контексті членства у СОТ і головування у 2013 р. у ОБСЄ займають ключове місце у цій дискусії.

Проблема реалізації стратегічного курсу на членство України у Європейському Союзі, що безальтернативно визначений національним законодавством, чотирма Президентами України, рішеннями Ради національної безпеки та оборони, Постановами Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України й абсолютно більшістю політичних партій вкотре демонструє готовність України відповідати критеріям та взяти на себе нові зобов'язання у найближчий період. І можливість підписання нової посиленої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у листопаді 2013 р. ще раз актуалізує питання реалізації політики європейської інтеграції України.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблема європейської інтеграції України, окремих політичних, гуманітарних, наукових аспектів займаються відомі вітчизняні науковці – М. Гнатюк, І. Кравчук, О. Кундеус, Є. Савельєв, О. Сушко, А. Умланд, Л. Чекаленко, О. Шаповалова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті дослідження проблематики відносин Україна – ЄС недостатньо вивченим та науково осмисленим залишається питання формування і досягнення країнами-аплікантами основних критеріїв членства в Європейському Союзі. З цієї позиції, варто більш предметно вивчити основні вимоги до України у проекті Угоди про асоціацію України з ЄС, а також необхідний інструментарій для виконання цих завдань.

Формулювання мети та завдань статті. Враховуючи актуальність теми наукового дослідження, автор ставить за мету вивчення формування та виконання основних вимог, критеріїв для України у контексті її політики інтеграції до Європейського Союзу. На підставі постановки даної мети важливими є наступні завдання наукової роботи: огляд основних нормативних документів, що регулюють відносини України з ЄС; з'ясування основних критеріїв членства у ЄС; дослідження передумов, мети та завдань проекту нової посиленої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; аналіз основних позицій щодо можливості підписання угоди у 2013 р. та перспектив її виконання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нинішньому етапі розвитку України європейська інтеграція визнана ключовим пріоритетом зовнішньої політики, який передбачає проведення системних реформ в усіх сферах життя відповідно до норм і стандартів ЄС, у процесі чого наша держава відкриває перед собою можливість стати невід'ємною складовою розвинутої європейської спільноти, зберігаючи при цьому територіальну цілісність та політичну незалежність.

Відносини між Україною та ЄС мають тривалу історію та були започатковані у грудні 1991 р., коли міністр закордонних справ Нідерландів як представник головуваної на той момент країни у ЄС від імені організації визнав незалежність України. Уже у 1993 р. у ключовій Постанові ВРУ «Про основні напрями зовнішньої політики України» йшлося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна підпише Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації» [15].

Пізніше у 1994 р. було підписано перший спільний документ найвищого рівня – Договір про партнерство та співробітництво з ЄС, а Указом Президента схвалено Стратегію інтеграції до ЄС у 1998 р. Зауважимо, в угоді у 14 статтях описано шляхи торгівельної

співпраці, у інших статтях йдеться про рух робочої сили, транспортні зв'язки та інше. Проте ані в загальних, ані в прикінцевих положеннях не зазначається, що угода передуватиме потенційному членству України в Європейському Союзі і сприятиме підняттю параметрів розвитку країни до рівня, що дозволив би вступити до європейської міжнародної організації. Угода визначила 28 сфер, у яких ЄС і Україна мали наміри розвивати співробітництво, і сторони погодилися надати одна одній режим найбільшого сприяння у торгівлі товарами [20].

Переломним етапом у відносинах України та ЄС стали 2004–2005 рр. Зокрема, події 2004 р. допомогли прискорити зближення між Україною та ЄС. З одного боку, «Помаранчева революція» продемонструвала прагнення України поглиблювати процес проведення внутрішніх демократичних реформ. З іншого боку, в результаті подальшого розширення ЄС, яке відбулось 1 травня 2004 р., між Україною та ЄС було встановлено безпосередній кордон. Обидві ці події надали можливість Україні та ЄС, вийшовши за рамки співробітництва, рухатися у напрямку поступової економічної інтеграції та поглиблення політичної асоціації [6, с. 213]. Саме у цей період був закладений фундамент підписання нових двосторонніх угод.

Внаслідок змін, що відбулися у 2010 р. у політичному житті країни, – обрання нового Президента та створення нової провладної більшості у парламенті, зовнішня політика України зазнає певних змін. Незважаючи на те, що євроінтеграція продовжує декларуватися як один із основних напрямів зовнішньої політики [16], на практиці політичні сили часто закликають переглянути таку зовнішньополітичну стратегію.

У таких умовах особливо важливо підкреслити: відповідно до статті 92 Конституції України, виключно законами України визначається питання зовнішніх зносин та національної безпеки. Питання інтеграції України до ЄС закріплено у двох ключових законах України – статтею 11 закону «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від липня 2010 р., де визначено, що «однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства у ЄС» [4] та статтею 8 закону «Про основи національної безпеки України» від червня 2003 р.

Однак ключовим етапом розвитку відносин Україна – ЄС в останні роки став початок переговорів про нову посилену Угоду про співробітництво з ЄС. Питання щодо підписання Угоди про асоціацію займає чільне місце в євроінтеграційному напрямку української зовнішньої політики. Як за змістом, так і за значенням вона може вивести Україну на новий щабель її євроінтеграційних прагнень. На нашу думку, саме від нової угоди та часу її підписання залежатиме характер відносин України і ЄС на середньострокову перспективу, а її виконання має дати відповідь на питання, чи вдасться Україні реалізувати свої очікування щодо вступу до ЄС.

Свого часу, незважаючи на слабкість виконання плану дій Україна – ЄС у 2000-х рр., у 2007 р. була прийнята Постанова ВРУ «Про започаткування переговорів між Україною та ЄС щодо укладення нового базового договору». В тексті зазначалося, що «Верховна Рада України, будучи переконаною, що рівноправне співробітництво з Європейським Союзом є взаємовигідним для обох сторін, [...] закликає Європейський Союз укласти новий договір відповідно до наявної договірної практики ЄС щодо країн Центральної та Східної Європи, [...] сприяти на основі нового договору поступовому динамічному розвитку і поглибленню відносин між Україною та ЄС аж до набуття Україною повноправного членства в ЄС» [14]. Цього ж року були розпочаті переговори відносно всеосяжної, амбітної та інноваційної «нової посиленої угоди» між Україною та ЄС. Прогрес переговорів представлявся у формі звітів нашої держави та ЄС. Два звіти були презентовані, відповідно, на самітах Україна – ЄС у Києві у 2007 р. та Парижі 2008 р. Під час Паризького саміту лідери України та ЄС домовились, що нова посилена угода отримає назву «Угода про асоціацію» і оновить спільні інституційні рамки Україна – ЄС, сприятиме поглибленню відносин у всіх галузях, а також

посилить політичну асоціацію та економічну інтеграцію на основі взаємних прав і обов'язків. Текст «Порядку денного асоціації» ставив головні завдання перед нашою державою – це боротьба з корупцією, забезпечення незалежного судочинства, захист прав людини, зміцнення незалежності Нацбанку України, захист прав інтелектуальної власності, інтеграція енергетичних ринків [13].

11 листопада 2011 р. у Брюсселі відбувся завершальний двадцять перший раунд переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, у ході якого був узгоджений текст нової угоди, який на саміті Україна – ЄС у грудні 2011 р. оприлюднили, а 30 березня 2012 р. парафували (попередньо скріпили підписами керівники делегацій, але ще офіційно не підписали уповноважені суб'єкти та не ратифікували національні парламенти – прим.авт.).

Результати саме цього саміту 2012 р., на думку науковця О. Шаповалової, були дещо суперечливі, адже «Україна та Євросоюз поставили себе у скрутне становище, коли досягнення результату вкрай важливе, а ціна поступок разом з тим надзвичайно велика, і фактично, межує з відмовою від вимог, які сторони проголосили для себе як принципи» [22, с. 16].

Останньою важливою подією міжнародного значення став черговий саміт Україна – ЄС, що пройшов 25 лютого 2013 р. у Брюсселі під головуванням Президента України В. Януковича, Президента Європарламенту Г. Ван Ромпея та Президента Єврокомісії Ж. Баррозу. Серед ключових критеріїв для досягнення прогресу між сторонами євровичинники зазначили вибіркоче правосуддя. Так, за словами Ромпея, які наводить інтернет-видання «Українська правда», «ми зосередили увагу на трьох основних сферах – вибіркоче правосуддя, вибори і реформи» [7]. У свою чергу, Ж. Баррозу розтлумачив позицію свого колеги необхідністю схвалення нового Виборчого кодексу України, написання якого було профінансовано Європейською комісією у 2008–2010-х рр. і передбачає, серед іншого, проведення виборів за системою відкритих регіональних списків. Окрім іншого, наголос зроблено на необхідності реалізації економічних та соціальних реформ у країні та розв'язання проблеми вибіркового правосуддя.

Важливим результатом саміту стало підписання Спільної заяви лідерів ЄС та України за результатами зустрічі. Цей документ не є переліком вимог ЄС до України, а двостороннім документом, під яким стоять підписи Ж. Баррозу, Г. Ромпея та В. Януковича. У такий спосіб український президент офіційно підтвердив зобов'язання України та згоду з вимогами і термінами їх виконання. За змістом ця заява важлива, адже містить перелік конкретних напрямів, на яких Україна і має зосередитися в першу чергу, – проблема вибіркового правосуддя, виправлення прорахунків парламентських виборів 2012 р. і реформа виборчої системи загалом, а також виконання реформ у рамках Порядку денного асоціації [23].

Найважливіше значення, звичайно, має зміст угоди, особливо в частині створення поглибленої зони вільної торгівлі та закріплення рівня залучення України до системи базових принципів Євросоюзу включно із вільним пересуванням громадян. Крім того, велике значення має закріплений інституційний механізм, зокрема повноваження спільних органів приймати обов'язкові до виконання рішення, що сприятиме розвитку і поглибленню взаємин. Таким чином, можуть бути вирішені два принципово важливих питання розширеної взаємодії між Україною та ЄС: Україна отримає можливість брати участь в ухваленні рішень в євроінтеграційній спільноті у тих сферах, що становлять для держави безпосередній інтерес; з іншого боку – підвищення рівня залучення Євросоюзу до здійснення перетворень в Україні. Для виконання положень цієї угоди Україна має адаптувати законодавство з питань імплементації досягнутих домовленостей до стандартів Європейського Союзу [5, с. 10]. Сама ж Угода про асоціацію налічує понад тисячу сторінок, а за своєю структурою складається з преамбули, семи частин, 43 додатків та 3 протоколів.

Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ) Україна – ЄС є невід'ємною складовою Угоди про асоціацію і передбачає лібералізацію торгівлі як товарами, так і послугами, лібералізацію руху капіталів та, до певної міри, – руху робочої сили. Відмінною

рисом ПЗВТ Україна – ЄС є комплексна програма адаптації регуляторних норм у сферах, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це дозволить значною мірою усунути нетарифні (технічні) бар'єри у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечити розширений доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Таким чином, ПЗВТ має забезпечити поступову інтеграцію економіки України до внутрішнього ринку ЄС.

Частина угоди, яка стосується створення ПЗВТ, охоплює такі основні сфери: торгівля товарами, у т. ч. технічні бар'єри в торгівлі; інструменти торговельного захисту; санітарні та фітосанітарні заходи; сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері; адміністративне співробітництво в митній сфері; правила походження товарів; торговельні відносини в енергетичній сфері; послуги, заснування компаній та інвестиції; визнання кваліфікації; рух капіталів та платежів; конкурентна політика (антимонопольні заходи та державна допомога); права інтелектуальної власності, у т. ч. географічні зазначення; державні закупівлі; торгівля та сталий розвиток; транспарентність; врегулювання суперечок [19, с. 16].

Разом з тим, питання виконання критеріїв підписання Угоди про асоціацію було предметом обговорення внаслідок оприлюднення неофіційних вимог Єврокомісії, які були озвучені Єврокомісаром Ш. Фюле на зустрічах з керівництвом України на початку 2013 р. Зокрема, у документі, який був оприлюднений на декількох вітчизняних інтернет-сайтах, йшлося про подолання зафіксованих недоліків у проведенні парламентських виборів 2012 р., схваленні Виборчого кодексу України, проведення повторних виборів в округах, де не було встановлено переможців, вирішення питання політично вмотивованих вироків, виконання рішення Європейського суду з прав людини, реформування законодавства про правоохоронні органи, забезпечення ефективної боротьби з корупцією, реалізація конституційної реформи відповідно до міжнародних стандартів [1].

Отже, Угода про асоціацію надає українцям серйозний шанс стати нацією, повністю інтегрованою у післявоєнний європейський проект. Поряд з далекосяжними політичними, геополітичними і соціально-економічними наслідками, угода має також історичне значення. Підписаний договір про асоціацію, що визначає Україну як європейську націю і частину західного світу, став би головним інструментом стабілізації її міжнародної позиції. Звісно, покрокове втілення положень угоди не можна розглядати як засіб вирішення усіх численних проблем України, але цей документ, на думку А. Умланда, «може стати опорним пунктом проведення реформ, планом невідкладних дій та дати Україні чіткий напрям, загальноприйняту мету і сприятливу перспективу майбутнього розвитку» [21].

Входження до спільного ринку без перспективи членства, а оскільки на даному етапі Європейський Союз не готовий надати Україні таку можливість, то було вирішено, що сторони визнають «європейську ідентичність України» [19, с. 14], є серйозним викликом для України не лише через потребу зміни усталеної практики ведення бізнесу, брак правової й адміністративної здатності прийняття і впровадження *acquis* ЄС, але і через необхідність значних видатків. Для слабкої економіки сам лише доступ до ринку ЄС без отримання інших переваг має загрозу зменшення як прибутків, так і прагнення приєднатись до ЄС. Зосередження виключно на технологічних аспектах задля отримання економічних переваг не стимулюватиме українську політичну еліту розпочати необхідні реформи задля «входження до Європи». Малоімовірно, що створення зони вільної торгівлі у короткостроковій перспективі, як це передбачає майбутня угода із ЄС, і входження до спільного ринку в довгостроковій зможе переконати еліти і суспільство подолати внутрішні бар'єри реформ [2, с. 119].

Є також підстави стверджувати, що нова угода матиме не перехідний характер, як це передбачає логіка приєднання до ЄС, а постійний – на зразок її попередниці, Угоди про партнерство і співробітництво. У такому разі модель політичних відносин України і ЄС залишатиметься в площині партнерства, а не інтеграції.

На думку політолога Є. Савельєва, «укладення між Україною та Європейським Союзом

Угоди про асоціацію європейського типу відповідає інтересам ЄС, така угода сприятиме зміцненню стабільності на Європейському континенті. Принциповим моментом майбутньої угоди мало стати забезпечення на її основі сприятливих умов для внутрішнього євроінтеграційного розвитку України, адже інтеграційна підготовка держави, її економічні, правові та інституційні реформи є закономірним шляхом до набуття повноправного членства в ЄС [17, с. 111].

Разом з тим, уклавши нову угоду про асоціацію, Україна дедалі більше відчуватиме потребу у формуванні стратегії інтеграції до Європейського Союзу, яка б урахувала практику взаємин без перспективи членства в середньостроковій перспективі. Така стратегія, на думку політолога М. Гнатюка, «повинна врахувати ризики, які постануть в результаті поглиблення рівня співробітництва з ЄС, а також окреслити подальші кроки, що мають стати результатом узгодження інтересів України на всіх рівнях» [2, с. 120].

У контексті політики євроатлантичної інтеграції України актуальним може бути порівняльний аспект визначення та виконання критеріїв щодо вступу в ЄС та НАТО. Так, відповідно до основоположних актів Альянсу та рамкових документів Україна – НАТО можна виокремити низку критеріїв, досягнення яких необхідне при підготовці до повноправного членства у НАТО: це демократія, ринкова економіка, добросусідство, етнічна безпека, демократичний контроль над збройними силами, можливість сприяння безпеці Альянсу та громадська підтримка НАТО суспільством [11, с. 2–3]. Як бачимо, спільними є питання утвердження демократичних цінностей, міжетнічна толерантність, статус країни з ринковою економікою та цивільний контроль за правоохоронною системою.

Відсутність нестабільної міжнаціональної ситуації є позитивним сигналом на шляху виконання критеріїв членства у провідних європейських організаціях. Із початку незалежності в Україні достатньо толерантно підходять до вирішення питання міжкультурних взаємин. Водночас достатньо гострим є це питання в Автономній республіці Крим, оскільки тут проживають національні меншини, а сама територія є осередком конфліктів та правових майнових колізій – зокрема, через відсутність механізмів вирішення земельних проблем.

Щодо аспекту цивільного контролю над правоохоронною системою, то в Україні затверджені законодавчі акти для реалізації завдань відповідного процесу. Принциповим є те, що демократичний цивільний контроль за силовими структурами здійснює не лише держава, а й громадськість. Різноманітними є і суб'єкти впливу на військове середовище. Зокрема, його можуть здійснювати різні інститути, аналітичні неурядові центри (т. зв. «think tank»), які аналізують ставлення населення до військової політики держави, стан збройних сил, умови служби та побуту військовослужбовців тощо [12, с. 10]. Визначальним нормативно-правовим актом, який забезпечує реалізацію відповідних заходів у контексті європейської інтеграції, є Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», який цілком відповідає обраному курсу на європейську інтеграцію України.

Питання відповідності статусу ринкової економіки варто розглядати у декількох аспектах. Статус країни з ринковою економікою Україна отримала у березні 2006 р. як країна, що поетапно реалізовує стратегію економічного розвитку, що має забезпечити щорічні темпи зростання ВВП на рівні не менше 6–7 % ВВП. Це сприятиме подоланню відсутнього розриву в обсягах ВВП на душу населення між Україною та членами Євросоюзу. Україна приєдналася до Світової організації торгівлі та успішно ратифікувала міжнародно-правову базу, необхідну для виконання статутних вимог цієї організації. Водночас, проблемними залишаються питання перегляду інвестиційної привабливості, поліпшення умов конкуренції, здійснення промислової політики, спрямованої на зниження матеріало- та енергоємності виробництва. Такі реформи допоможуть долучитися до великого європейського ринку збуту виробів, що стане джерелом задоволення потреб нашої держави. У цьому руслі державна політика європейської інтеграції України у сфері економіки повинна

передбачати поліпшення інвестиційного клімату, активізації малого та середнього бізнесу, здійснення прозорої приватизації та вирішення питань щодо залежності у стратегічних галузях економіки [10, с. 192]. Крім того, очевидно, сталий економічний розвиток держави-апліканта і є гарантією забезпечення політичних та безпекових критеріїв членства у ЄС та НАТО.

Висновки. Європейський вибір відкриває нові перспективи для співробітництва України з найрозвинутішими країнами Європи, прискорення економічного розвитку, соціального та культурного прогресу, зміцнення держави на міжнародній арені. Щоб досягти позитивного результату у стосунках України з ЄС, необхідне створення стабільного, широкого консенсусу насамперед політичних еліт, а також структур громадянського суспільства навколо спільної мети – вступу до ЄС. Завдяки цьому фактично від самого початку постсоціалістичного розвитку найближчих країн-сусідів України, які вже стали членами ЄС, зазначена мета дістала чітке і стабільне нормативно-правове оформлення та частково організаційне забезпечення.

Водночас, у політико-практичній площині виникали численні труднощі, пов'язані з невиконанням вимог ЄС і декларативністю української політики, що, зрештою, призвело до гальмування процесу євроінтеграції України. Очікувана Угода про асоціацію парафрована, але не ратифікована. Україні Європейський Союз запропонував Угоду про спрощення візового режиму. Цей договір українські дипломати і чиновники були схильні вважати досягненням у двосторонніх стосунках, проте сама угода ще не спростила візовий режим, а тільки виписала норми і нововведення, які повинна виконати Україна перед ЄС задля полегшення українським громадянам перетину кордону з країнами Євросоюзу.

Загалом, Угода про асоціацію між Україною та ЄС покликана забезпечити якісно новий, поглиблений формат відносин. Вона може стати унікальним двостороннім документом, який виходитиме далеко за рамки подібних угод, укладених ЄС свого часу з країнами Центральної та Східної Європи. Окрім того, угода повинна слугувати стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, про що так докладно, часом мало аргументовано говорять українські високопосадовці та місцеві чиновники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Береза А. Україна-ЄС: домашнє завдання [Електронний ресурс] / Анастасія Береза. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/news/557274-ukrajina-es-domashne-zavdannya.html>
2. Гнатюк М. Зміст і спрямованість угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / Микола Гнатюк // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 1 (18). – С. 117–121.
3. Європейський Союз. Словник-довідник / За ред. М. Марченко. – 2-е вид., оновл. – К. : К.І.С., 2005. – 142 с.
4. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2411-17>.
5. Кравчук І. В. Інституційні питання імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / Ірина Кравчук, Олена Снігир // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 1. – С. 9–17.
6. Кундеус О. Європейська політика України: основні етапи формування та реалізації / Олександр Кундеус // Слов'янський вісник РДГУ РІСКСУ. Серія «Історичні та політичні науки». – Випуск 10. – 2010. – С. 209–215.
7. Лещенко С. Янукович: останній брюссельський вояж [Електронний ресурс] / Сергій Лещенко. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2013/02/26/6984321/>
8. Макар Ю. Україна в міжнародних організаціях: Навчальний посібник / За ред. Ю. Макара. – Чернівці : Прут, 2009. – 880 с.

9. Національний Конвент України щодо ЄС. Рекомендації робочих груп / За заг. ред. В. Лупація, Ю. Тищенко. – К. : Укр. незалеж. центр політ. дослідж., 2012. – 114 с.
10. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива? / за заг. ред. О. Соскіна. – К. : Інститут трансформації суспільства, 2007. – 336 с.
11. План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) – програма дій для країн-претендентів, ухвалена на зустрічі країн-членів Північноатлантичної ради у Вашингтоні 24 квітня 1999 р. // НАТО Рев'ю. – 1999. – Літо (Спеціальний випуск). – 14 с.
12. Поляков Л. Цивільний контроль над збройними силами / Леонід Поляков // Україна – НАТО. – 2007. – № 1–2. – С. 10–17.
13. Порядок денний про Асоціацію. Сайт МЗС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/37082.htm>
14. Постанова Верховної Ради України «Про започаткування переговорів між Україною та ЄС щодо укладення нового базового договору» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=684-16>.
15. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3360-12>.
16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 березня 2013 року «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України» : указ Президента України № 127/2013 від 12 березня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rnbo.gov.ua/documents/308.html>
17. Савельєв Є. Передумови поглиблення і прискорення європейської інтеграції України / Є. Савельєв // Журнал європейської економіки. – 2006. – № 2. – С. 111–119.
18. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом: особливі взаємини, засновані на цінностях. – К. : Лабораторія законодавчих ініціатив, 2012. – 40 с.
19. Угода про Асоціацію Україна – ЄС: Дороговказ реформ / Ред. О. Сушко – К. : Фонд Конрада Аденауера, 2012. – 56 с.
20. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=998_012.
21. Умланд А. Історичний момент України: як його можна втратити [Електронний ресурс] / Андреас Умланд // Дзеркало тижня. – 15 лютого 2013 р. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/international/istorichniy-moment-ukrayini-yak-yogo-mozhna-vtratiti.html>
22. Шаповалова О. Від слів до справи: здобутки та проблеми європейської інтеграції України / Олександра Шаповалова // Зовнішні справи. – 2012. – № 1. – С. 15–19.
23. 16th EU – Ukraine Summit: Joint Statement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135667.pdf